

Міністерство освіти і науки України
Херсонський державний університет
Медичний факультет
Кафедра корекційної освіти

ДИПЛОМНА РОБОТА

ОКР «бакалавр»

на теми: **ФОРМУВАННЯ ДРІБНОЇ МОТОРИКИ У ДІТЕЙ З
ВАДАМИ МОВЛЕННЯ**

Виконав: студент 4 курсу 451 групи

Напрямок підготовки

6.010105. Корекційна освіта

Перебора Олексій Олександрович

Керівник доц. І.І. Глущенко

Рецензент доц. Ю.В. Карпуніна

Херсон – 2020 рік

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ВПЛИВ ДРІБНОЇ МОТОРИКИ НА ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЯ.....	6
1.1. Онтогенез формування дрібної моторики у дітей дошкільного віку	6
1.2. Вплив моторики на формування усного мовлення.....	12
РОЗДІЛ 2. ОСНОВНІ НАПРЯМКИ КОРЕКЦІЙНОЇ РОБОТИ З ДРІБНОЮ МОТОРИКОЮ	16
2.1. Методичні рекомендації для роботи з розвитку пальців рук у дітей	16
2.2. Діагностичний аналіз стану дрібної моторики та її розвиток у дитини дошкільного віку	21
2.3. Розвиток та аналіз дрібної моторики у дитини с четвертим рівнем ЗНМ.....	26
РОЗДІЛ 3. РЕЗУЛЬТАТИ ЕКСПЕРЕМЕНТАЛЬНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ У ДІТЕЙ ЛОГОПАТІВ	33
3.1. Результати аналізу дрібної моторики у дитини з затримкою мовлення	33
3.2. Підсумок проведення діагностичного аналізу дрібної моторики у дитини с четвертим рівнем ЗНМ	34
3.3. Загальний висновок зроблений на базі результатів	35
ВИСНОВОК	37
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	38

ВСТУП

За останні десять років в дітей все більше спостерігається затримка розвитку дрібної моторики, що у свою чергу впливають на мовлення дитина, а також на її мислення.

Все частіше ми можемо бачити як дитина шести років тримає ложку не трьома пальцями, а в кулаці, теж саме з олівцем та ручкою[25]. Діти навіть не можуть самостійно застигнути гудзики на сорочці, або зашнурувати шнурки на кросівках.

Більшість батьків не задумуються як саме їх вчинки впливають на дитину. Наприклад, коли дитина плаче й не може заспокоїтись, батьки щоб її заспокоїти дають їй телефон, чи просто саджають дитину перед телевізором та вмикають їй мультики, замість того, щоб поговорити з дитиною. Також більшість сучасних батьків навіть не підозрюють, що купуючи дитині кросівки на липучках, або взагалі без нічого. Всі ці речі відбирають в дитини прості справи для розвитку її рук. Теж саме і з одягом. Всі ці маленькі здавалось би речі, дуже сильно впливає на розвиток дитини [16]. Потім коли дитина йде в школу, вона починає постійно працювати руками, але із за не достатньої сформованості дрібної моторики вона відчуває постійне навантаження, що призводить до неуспішності в школі, та до пониженої самооцінки.

В роботі з дітьми, у яких є вади мовлення, потрібно в першу чергу звертати увагу на дрібну моторику, тому що, саме рухи пальців тісно пов'язані з мовленням, дрібна моторика є одна із частин формування мовлення в дитини. Зв'язок моторики та мовлення, вперше описаний в 1928 році, видатним професором В. М. Бехтеревим. Потім на базі досліджень була висунута думка, що пальці стимулюють розвиток мовлення та центральної нервової системи (ЦНС) [24].

Вчені які займалися дослідженням дитячої психіки, чи діяльності мозку дитини відзначали, що саме тонкі рухи рук мають великий

стимулюючий вплив на мозок. Такі вчений як Бернштейн М. говорив, що для вчителів та педагогів, розуміння того, що при виконанні рухів це краще впливало не на дрібну моторику, а саме мозок. Бехтерев В. визначав, що руки на пряму пов'язанні з розвитком мовлення. Лубовський А. привів практичні та теоретичні значення взаємодії дрібної моторики та систему органів мовлення [31].

Фоміною П. було проведено дослідження, в якому брали участь, велика кількість дітей, що розвиток мовлення буде нормальним лише за умови, якщо рівень розвитку дрібної моторики буде добрим. В іншому випадку якщо моторика рук буде відставати в розвитку то й мовлення теж затримається, навіть якщо в дитини буде загальна моторика в нормі. Кольцова М. та Лурії О. говорили про те, що в розвитку дитини головне це її оцінка рухових порушень, бо саме розвиток рухового аналізатора впливає на розвиток вищу нервову діяльність та на психічні функції. Кольцова також говорила, що при підготовці дитини до мовлення необхідно розвивати також і дрібну моторику, а не лише артикуляцію дитини [29, 1].

Розробка м'язів пальців поліпшує також і розвиток мовних та психічних навичок. Дрібна моторика дуже сильно пов'язана с розвитком зорового сприймання, просторового орієнтування, координації і т. д.

Саме завдяки дрібній моториці, визначають інтелектуальну готовність дитини до школи, саме для цього в школах проводять бесіди та тестування. Якщо у дитини добре розвинена дрібна моторика то в неї визначають такі якості як: логічне мислення, розвинена пам'ять, зв'язне мовлення та вміння тримати увагу[26, 8].

Якщо батьки не будуть приділяти дитині достатньо уваги, то вона може не розвинути до потрібного рівня, і за цього може виникнути негативне ставлення до навчання, оскільки недорозвинений розвиток дрібної моторики призведе до затримки письма, читання та взагалі інтелекту.

Мета: вивчити особливості дрібної моторики та проаналізувати її вплив на формування мовлення в дітей з вадами мовлення.

Об'єкт дослідження: Процес формування моторних функцій у дітей з вадами мовлення.

Предмет дослідження: процес розвитку дрібної моторики та її вплив на формування на розвиток мовлення у дітей.

Відповідно до мети, об'єкту і предмету дослідження, були сформульовані наступні **завдання:**

1. Вивчити та проаналізувати науково-педагогічну літературу з проблеми дослідження;
2. Проаналізувати та визначити стан сформованості дрібної моторики пальців рук у дітей з мовленнєвими порушеннями;
3. Обґрунтувати та визначити основні напрямки корекційного впливу на формування дрібної моторики у дітей логопатів.

Структура роботи: Кваліфікаційна робота викладена на 40 сторінках друкованого тексту і складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел(32 назв).

Методи дослідження: вивчення літературних джерел з проблеми дослідження, порівняння її, та проведення дослідження.

РОЗДІЛ 1

ВПЛИВ ДРІБНОЇ МОТОРИКИ НА ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЯ

1.1. Онтогенез формування дрібної моторики у дітей дошкільного віку

Дрібна моторика – це властивість працювати руками, виконувати скоординовані рухи пальцями рук та ніг за допомогою костей, м'язів та нервової системи. Тонкі рухи кистей і пальців рук людини, вона є необхідною складовою багатьох дій людини: предметних, гарматних, трудових, — вироблених в ході культурного розвитку людського суспільства[12]. Ця моторика має велике значення завдяки їй ми можемо виконувати рухи від простих до складних.

Найбільш сприятливий вплив на загальний розвиток дітей і їх мови, діють руху рук і пальців, що супроводжуються короткими віршами. Якщо дитина буде виконувати вправи й при цьому повторювати певні віршовані рядки, то його мова стане більш чіткою, ритмічною, яскравою, посиляться контроль над виконанням його рухів. Таке промовляння широко використовується в фізкультурних хвилинках, логоритміці, вишивання і при малюванні вальдорфських форм[9, 11].

Розвиток дрібної моторики дуже важливий для розвитку людини особливо з раннього віку. Активність рук та ніг дуже гарно впливає на нервову систему, пам'ять, увагу, зір, сприймання та особливо добре впливає на мовлення дитини, оскільки при стимуляції пальців рук в мозок ідуть сигнали, що активізує не сформовані клітини кори головного мозку які відповідають за формування мовлення [13, 28]. Саме тому розвиток дрібної моторики потрібно розвивати з раннього віку, якщо розвивається мова то й розвивається мислення, а це покращить інтелект дитини.

Моторика людини починає формуватися з народження дитини, саме тоді вона робить перші рухи руками та ногами. З віком дитини учиться як управляти своїми руками, держати речі. Завдяки цьому дрібна моторика розвивається сама. Спочатку рухи дитинки будуть не впевнені, але саме так вона вчиться, в кожній дитині свій темп розвитку[19, 21]. Коли дитина навчиться робити повсякденні справи, вона стане себе відчувати більш впевнено. Але якщо ніхто не буде допомагати дитині можливо це приведе до затримки розвитку, що у свою чергу вплине на самооцінку та на мовлення. Тому потрібно допомагати дитині робити гімнастику для рук, малювати, грати з пластиліном, бігати, стрибати це все добре вплине на дитину[22]. Для розвитку тонкої координації рук важливо, щоб дитина систематично займалася різноманітними видами ручної діяльності. Це малювання, аплікація, ліплення з пластиліну і глини, конструювання з дрібних деталей [10]. Пальчикові ігри такі як «камінь, ножиці, папір», «ляльковий театр», «театр тіней», дуже гарно розвивають як дрібну моторику так і мислення, уявлення, творчі здібності. До тих пір, поки рухи пальців не стануть вільними, повноцінний розвиток дитини не вдасться [14].

Люди з давніх часів грають в пальчикові ігри, наприклад в нашій країні діти грають в «Ладушки». В Японії виконують вправи для долонь такі як намалювати на долоні ієрогліф людина, на їхню думку це заспокоює та розслаблює, також вправа перекачування олівця між долонями.

Взагалі для розвитку дрібної моторики існує чотири групи вправ та ігор:

- Пальчикові ігри;
- Творчі ігри (малювання, ліплення);
- Масаж та гімнастика;
- Ігри з предметами(машинки, кукли).

Для кращого результату всі заняття повинні проводитися у виді гри, так дитина краще все сприймає та швидше розвивається, але все це повинно проводитися під наглядом вчителя або батьків, бо діти можуть ненароком щось проковтнути. Необхідно розповідати дитині, про все, що його оточує, читати, показувати картинки, які малюки зазвичай з задоволенням розглядають. І плюс до цього, розвивати дрібну моторику рук[11; 13]. При роботі з дитиною кожного дня, вона з кожним днем буде все краще опановувати рухи та зможе виконувати більш плавні та чіткі рухи пальцями.

Діти з вадами мовлення як правило, мають проблеми з моторикою рук. Такі діти відрізняються поганою координацією, рухи таких дітей загальмовані або імпульсивні[20]. Це являється одною з причин по якій діти не можуть або з ускладненням опановують вміння і навички самообслуговування. Дитина з дитинства тяжко вміють користуватися чашкою та столовими приладами.

Дитина з якою не займалися не може самостійно не роздягнутися не вдягнутися або правильно скласти свої речі. Такі діти не можуть або з затрудненням застібають гудзики, чи навпаки розстібають їх, також відчувають утруднення під час зашнуровування шнурків[21, 29]. В спеціальних закладах такі рухи відпрацьовують на спеціальних тренажерах.

Дошкільнята з вадами мовлення відчувають дискомфорт, під час бігу або ходьбі. Часто у них мимовільно випадають з рук предмети.

Слабкий розвиток дрібної моторики обумовлений загальним недорозвитком мовлення, або з порушенням мовленнєвої сторони промови. Порушення моторики дає свій відбиток на мовленні дитини [23].

Розвиток моторики в дитини починається з самого народження, тому розглянемо, саме яких навичок дитина набуває під час її зростання, та до яких наслідків це може призвести[27].

1. Малюк до 6 місяців:

- З народження дитина рефлексивно намагається хватати предмети руками;
- З трьох місяців вона старається руками дотягнутися до предметів;
- Також в три місяці дитина може уже брати той чи інший предмет;
- Може охоплювати предмети двома руками та тримати їх;
- В п'ять місяців малюк вже вміє брати та тримати предмети однією рукою;

- Вже на 6 місяці дитина з певною ціллю тягнеться до предмета.

Негативні наслідки, при недорозвитку моторики:

- В дитини недорозвинення органів чуттів;
- Вона не може самостійно гратися;
- В неї погана координація;
- Недостатньо розвиненні м'язи.

2. Дитина віком від 6 до 12 місяців:

- Може самостійно брати предмети та класти їх до рота;
- Дитина бере предмети та віддає їх;
- Вміє працювати великим та вказівними пальцями;
- Підкидує предмети;
- Дитина вміє свідомо міняти руку під час тримання предмету.

Негативні наслідки, при недорозвитку моторики:

- Дитина може мати затримку розвитку через недостатності ігрової діяльності;

- Також в неї погано сформована сила рук;
- В малюка недостатньо навичок для роботи с предметами.

3. Діти від 1 до 2 років життя:

- Вміє перегортати сторінки в книзі, зошиті;
- Самостійно вміє користуватися чашкою, ложкою;
- Може їсти при невеличкій допомозі батьків;
- Складає вежу з кубиків та піраміду с кілець;

- Малює прості лінії та фігури, при цьому міняє руку;
  - Негативні наслідки, при недорозвитку моторики:
  - Також недорозвинена сила рук та пальців;
  - Недорозвинена ігрова діяльність;
  - Не може самостійно приймати їжу;
4. Вік від 2 до 3 років:
- Дитина вміє різати ножицями;
  - Вміє тримати ручку за допомогою великого та вказівного пальців;
  - При малюванні використовує кісті рук;
  - Грає с пластиліном може розім'яти його та зліпити кулю;
  - Працює переважно однією рукою;
  - Їсти вміє без сторонньої допомоги.
- Негативні наслідки, при недорозвитку моторики:
- Дитина не готова до робіт с письмовою діяльністю;
  - Вона не впевнено тримає олівець;
  - Все ще не вміє самостійно приймати їжу;
5. Дитина від 3 до 4 років:
- Вміє малювати фігури та лінії за зразком;
  - Вирізає с паперу фігури;
  - Працює с пластиліном, робить різні фігури;
  - Має домінуючу руку та використовує іншу для допомоги.
- Негативні наслідки, при недорозвитку моторики:
- Приймає їжу з допомогою інших;
  - Погано грається с дрібними предметами;
  - Неготовність до засвоєння навички письма.
6. Діти від 4 до 5 років:
- Вміє писати своє ім'я та літери;
  - Малює геометричні фігури;
  - Вирізає ножицями по контуру;

- Знає та пише цифри;
- Навички догляду за собою на доброму рівні, дитина вміє сама вдягатись та роздягатись.

Негативні наслідки, при недорозвитку моторики:

- Погано тримає олівця;
  - Відчуває певні утруднення під час письма;
  - Не може самостійно одягатись та роздягатись;
7. Вік від 5 до 6 років:

- Дитина розфарбовує малюнки майже не виходячи за контур;
- Правильно тримає олівець;
- Вміє робити прості аплікації;
- Малює прості малюнки.

Негативні наслідки, при недорозвитку моторики:

- Дитина не може правильно писати літери та числа;
  - Дитина швидко втомлюється під час письма або малювання;
  - Складнощі в виконанні письмових завдань [29].
8. Діти віком від 6 до 7 років:

- В дитини вже розвиненні навички для письма;
- Вона може писати більшість букв та чисел;
- Дитина самостійно застібає гудзики та зашнуровує шнурки;
- Впевнено працює з ручкою та олівцем;

Негативні наслідки, при недорозвитку моторики:

- Під час письмової роботи дитина швидко втомлюється;
- Має ускладнення с перенесенням думок в письмо;
- Поганий почерк;
- Із за труднощів письма має низьку самооцінку.

9. Дитина від 7 до 8 років:

- Вже вміє добре писати диктанти.

Негативні наслідки, при недорозвитку моторики:

- Втомленість при письмі;
- Неспроможність виконувати письмові завдання за виділений час;
- Сторониться письмових робіт.

Ці етапи, які перелічені, допоможуть дізнатися чи достатньо в дитини розвинена дрібна моторика стосовно її віку, якщо в дитини не сходяться навички його віку з вище перелічених, треба терміново звернутися до фахівця за допомогою, бо зволікання, може викликати негативні наслідки.

При засвоєнні мовлення кожна дитина стикається з поганою вимовою. Це через те, що в дитини недорозвинені мовні органи, такі як губи, щелепа, язик та м'яке піднебіння. Але не потрібно забувати також про фонематичний слух, який все ще розвивається у дитини. До 5 років дитина в нормі вже повністю опановує мову, вона може вимовляти всі звуки та правильно їх застосовувати. Взагалі до 4 – 5 років дитина з нормою, вже повністю позбавляється від недоліків, які у неї були стосовно мови.

Але може бути й так, що дефекти мовлення не виправляються самостійно до 5 років, що може привести до важкого порушення мовлення. В такій ситуації, потрібно терміново розпочинати корекційну роботу разом з логопедом, бо чим старша дитина тим складніше буде виправити недоліки з мовленням, а також корекція займе більше часу. Тому логопедам набагато простіше й швидше буде з дитиною чотирьох років, ніж з дитиною восьми років.

1.2. Вплив моторики на формування усного мовлення

Перший вчений хто вказував на те, що саме дрібна моторика грає важливу роль, в розумовому та мовленнєвому розвитку був, Сухомлинський В.О. [2]. Вчений говорив, що саме на кінчиках пальців

знаходиться обдарованість та джерела здібностей у дітей, чим більше майстерності в дитячій руці, тим більш вона розумніша. Також знатні вчені спеціальної освіти такі як : Левчинко І.Ю., Мастюкова О.М., Певзнер М.С., звертали увагу на те, що роботі з дрібною моторикою необхідно приділяти увагу на педагогічну доцільність роботи, в сукупності с корекційною роботою. Саме гімнастика рук, покращує тонкі рухи пальців, що призводить до покращення мовлення. Такі рухи допомагають більш досконало розвивати своє мовлення. Так що, саме розвиток рухового апарату стимулює розвиток мовлення.

Вигодський Л.С. говорив, що хоть моторна сфера не залежить від вищих інтелектуальних функцій, та саме вона, дає багато можливостей для компенсації інтелектуального дефекту [3]. Вчений стверджував, що є зв'язок між дрібною моторикою та пізнавальної діяльності у дітей з порушенням мовлення. Вчений вважав, що саме дрібна моторика є початком розвитку мислення. Тому він наголошував, що особливі діти потребують особливого підходу, адже діти з особливими освітніми потребами мають специфічні диференційовані рухи, координацію і т.д.

Також українські вчені Тищенко В.В. та Рібцун Ю.В., що описали IV рівень ЗНМ [4], говорять, що мовлення дитини в якої IV рівень ЗНМ, наближене до норми. В дітей виявляються лише деякі помилки. Тому з цими дітьми проводять саме пальчикові ігри, масаж та доводять мовлення цих дітей до норми. Шеремет М.К., визначає, що діти ЗНМ мають збіднення чи спотворення або порушення сенсомоторного розвитку [5]. Саме ці діти частіше мають затримку розвитку всіх видів, фізичних якостей та загальних та дрібних рухів. У цих дітей як правило порушений конструктивний праксис, що і є тією проблемою з недорозвиненням дрібної моторики.

Дослідження які проводилися нещодавно Філічевої Т.Б. та Чіркиної Г.В. вказують на те що, останнім часом все частіше у дітей спостерігається затримка в розвитку дрібної моторики [6]. Тому вчені вважають що треба з

раннього віку починати розробляти дрібну моторику дитини, адже вона дуже тісно пов'язана з мовленням. Завдяки саме розробці пальців рук діти з ЗНМ, покращується навіть розвиток психічних функцій, а також зорового сприймання, координація та різні види чутливості.

Багато вчених наголошують, що формування дрібної моторики дуже впливає на ліву лобову ділянку головного мозку, а також ліву скроневу ділянку, що відповідають саме за багато психічних функцій. Саме їх дослідження показали, що зв'язок між моторикою рук та інтелектуальним розвитком дуже тісний.

Вчені пропонують користуватися методикою Кисельової В. Л.[7]. В методиці "Розвиток тонкої моторики", вправи поділені на блоки, тільки після опанування, одного з блоків, можна переходити до іншого. Саме ці вправи із методики, допоможуть дитині з раннього віку запобігти загальний недорозвиток мовлення, у дітей з органічним ураженням центральної нервової системи[19].

Такий вчений як Машталер А. С. наполягає, що велику роль потрібно уділяти саме вправам, формам та методам розвитку дрібної моторики. Головну роль він приділяв пальчиковим іграм, тому що, під час гри відбуваються зрушення в психофізичному розвитку, такі як :

- Зрушення в мовленнєвих центрах головного мозку;
- Створюють сприятливий емоційний фон;
- Уміння наслідування за дорослим;
- Підвищується мовленнєва активність;
- Підвищується концентрація та вміння розподіляти увагу;
- Розвивається пам'ять, уява та фантазія.

Саме тому, найкращим рішенням, буде стимулювати розвиток мовлення, шляхом тренуванням рухів пальців рук. Взагалі руки в людини виконують три основні функції такі як: джерело енергії, органів чуття та

пізнання. Тому при кожному дотику до якоїсь поверхності чи предмету, дитина запам'ятовує відчуття від дотику, та вигляд предмету.

Монтессорі М. розробив дидактичний матеріал який позитивно впливає на дрібну моторику. Його метод полягав в тому щоб дитина за допомогою пальців рук перебирала малі предмети чи якісь крупи по типу гороху чи квасолі. Також метод штрихування, діти просто повинні були обводити фігури чи контурні зображення. Це гарно впливало не лише на дрібну моторику, а й на зір, увагу, мовлення та концентрацію. Після виконанні таких вправ діти вчаться краще міркувати та більш спокійно виконувати різні завдання, а також дитина розвиває свій особистісний погляд на світ[32].

РОЗДІЛ 2

ОСНОВНІ НАПРЯМКИ КОРЕКЦІЙНОЇ РОБОТИ З ДРІБНОЮ МОТОРИКОЮ

2.1. Методичні рекомендації для роботи з розвитку пальців рук у дітей

Видатний вчений Кольцова М. говорила: «Пальці рук історично, у ході розвитку людини, виявилися взаємопов'язаними з системою мовленнєвих органів. Первісні люди на початку розвитку мовленнєвої функції використовували жести саме тоді визначилась велика роль рук» [1]. Розвиток мовлення та дрібної моторики в людей розвивалася паралельно. В першу чергу розвивається моторика рук, далі починає розвиватися артикуляційний апарат, все що відбувається потім, це відточування мовних навичок завдяки тренуванню дрібної моторики. Отже «Тому можна сміливо розглядати руки як один з органів мовлення не менш важливий ніж артикуляційний апарат. З цього боку можна говорити, що руки - це є одна із мовленнєвих зон мозку» [1]. Тому здатність добре володіти руками є основним фактором розвитку мови.

В дітей з мовленнєвими вадами, у більшості випадків спостерігається виражена недостатність моторних функцій, що насамперед затримує розвиток мовлення. Кольцова М. дійшла висновку, що формування мовних ділянок відбувається під впливом кін естетичних імпульсів від рук, а точніше, від пальців [1]. Саме це твердження, повинні застосовуватися вчителями при роботі з дитиною, особливо з дітьми в яких, затримка розвитку моторної сторони мовлення. Рекомендується розвивати мовлення саме тренуванням пальців рук. Ефективно проводити різні види образотворчої діяльності, ліплення та аплікації на різні теми [15]. Тому для досягнення мети можна скористуватися методикою написаною

Кисельовою В. для дітей віком від 3 до 6 років. Вправи в методиці поділені на блоки. При роботі з цією методикою треба знати, що не можна переходити до наступного блоку вправ, поки дитина повністю не опанує даними навичками з попереднього блоку. Рання корекція рухових функцій, дозволить запобігти недорозвиток мовлення в дитини.

Тренування рук треба проводити щодня. Ці тренеровки повинні бути 2 - 5 хвилини. У дітей в вадами мовлення як правило будуть проблеми при роботі з вправами, але через деякий час дитина звикне і зможе виконувати вправи. Саме для цього треба при роботі с дитиною починати в повільному темпі й поступово збільшувати темп та кількість вправ. Вчитель повинен бути терплячим, а його мова повинна бути спокійна, добра та точно передавати думку[17].

Головне, що треба враховувати при роботі з дитиною це її вік, чи хоче вона займатися, чи є у неї можливість займатися та її настрій. Заняття повинно приносити лише хороші враження, щоб дитина сама хотіла прийти та займатися з вами. Якщо дитина буде бачити в вас не лише вчителя но і друга, її успіх при розвитку мовлення та дрібної моторики буде набагато більший[18]. В роботі з дрібною моторикою є основне правило: робота з розвитку рухів рук повинна проводитися регулярно, тільки тоді буде досягнуто найбільшого ефекту.

Основними іграми на мою думку являються саме пальчикові ігри:

- Вони допомагають дитині зробити великий крок в розвитку мовлення;
- Пальчикові ігри розроблюють руку до письма;
- Також вони добре впливають на розвиток уваги та навчають бути більш терпеливими;
- Розвивають уяву дитини;
- Координація тіла стає кращою [26].

Рекомендовані ігрові вправи для дрібної моторики:

1. Гімнастика пальців (до 9 місяців робити пасивну гімнастику);
2. Ігри з використанням предметів:
  - Малювання пальцями;
  - Гра с пластиліном;
  - Грати с пазлами;
  - Вирізання фігур ножицями;
  - Змотування нитки в клубок;
  - Грати с конструктором;
  - Гратися з матрьошкою;
  - Розфарбовувати малюнки за контуром.
3. Активна гімнастика для рук:
  - Звірі з пальчиків;
  - Вправи з мовним супроводом;
  - Пальчикові ігри.

Для розвитку дрібної моторики ми обрали наступні ігри та вправи:

Гра « камінь, ножиці, папір»

Багато дітей обожають цю гру за те що в неї легко грати.

Гра «балалайка»

Натягнути гумку на великий та безіменний пальці, та перебирати вказівним та середнім пальцями гумку, як струни на балалайці.

Гра «Малюють всі»

Дітям пропонується на поверхні с піском, манкою малювати пальцями.

Гра «Баловане кошенятко»

Знадобиться клубок ниток. Дитина спочатку розмотує клубок потім змотує, під час гри потрібно щоб дитина міняла руки, спочатку лівою потім правою.

Гра « Зафарбуй воду»

Дитині дається дві чашки з водою, одна чиста, друга з пофарбованою водою, даємо дитині піпетку і говоримо, що їй треба зафарбувати прозору воду. Ця гра добре тренує дрібні рухи пальців та загальну моторику.

Вправа «Розвішаємо одяг»

Дитині даємо ляльковий одяг та прищіпки й просимо розвішати одяг, а потім і зняти його.

Вправа «Губка»

Дитині даємо дві мисочки, одну порожню, іншу з водою, та одну тацю. Ставимо тацю між мисочками та просимо дитину губкою перенести воду з однієї мисочки в іншу, та сказати щоб дитина намагалась не накапати на тацю. Якщо вона все-таки накапає на тацю то попросити її зібрати з нього воду за допомогою губки та перелити в мисочку з водою. Це навчить дитину прибирати за собою якщо вона щось розіллє. Ця вправа схожа на гру «зафарбуй воду», але тут в дитини працює вся долоня.

Масаж рук горіхом

Вчитель дає горіх та розповідає дитині казку про нього, під час неї вчитель буде давати дитині різні команди та робити їх разом с дитиною. Наприклад: Впав з дерева через сильний вітер(дитина дує зображуючи сильний вітер). Горіх покотився та зустрів хлопчика та дівчинку які почали з ним гратися. Діти ховали горішок в лодоні й знаходили його(дитина робить кулачком теж саме що і діти с казки). Катали горішок на карусель (ложимо долонь на горішок і робимо колові рухи). Каталися с гірки (ложимо руку на стіл і котимо горішок по лицевій стороні долоні). Повторяємо так кілька разів кожною рукою[30].

Остання вправ, дуже часто використовується при роботі с дітьми. Цей масаж, дуже гарно заспокоює дитину, та усуває стрес. Також вона впливає на точки які гарно стимулюють роботу дрібної моторики та мовленнєвої активності. Її також можна проводити не лише в виді казки, а й у формі гри або у супроводі віршу. Можна разом з дитиною розмалювати горішок, що зацікавить дитину та процес розмальовування також гарно

вплине на розвиток моторики рук. Рекомендовано щоб дитина під час роботи над вправою промовляла віршик або казку разом з вчителем.

При виконанні вправ чи ігор с мовленнєвим супроводом, дитина розвиває своє звуконаслідування, а також вміння швидко та чітко висловлювати свою думку, та розвивати свою пам'ять. Також масаж с промовлянням віршів дуже позитивно вплине на дитину та розвине її фізично та розумово.

Коли в дитини м'язи кісток стануть міцнішими, можна навчити дитину самомасажу пальців.

При постійному впливу на біоенергетичні точки, при корекційній роботі буде добре використовувати методику Су-Джок-терапії. Вона впливає на точки які знаходяться на пальцях. При допомозі м'яких кульок, чи спеціальних кілець, діти можуть самостійно масажують свої руки під час гри з ними. Розкладаючи ці м'ячики по кольору, чи по відповідності звуків, наприклад, голосні це жовті кульки, а приголосні зелені.

Тож такі ігри, вправи та масажі викликає в дітей не лише інтерес до роботи с логопедом, а й покращує її настрій, що гарно впливає на загальний емоційний фон дитини та розвиває її увагу.

При розробленні занять на дидактичних принципах таких як, індивідуальний підхід, наочність, доступність та усвідомленість матеріалу, в дитини розвивається сила рук та координація. При роботі через деякий час дитина навчиться швидко та без великих зусиль виконувати всі вправи, що вона опанувала весь час роботи з вами.

Тому логопеди давно вважають руки одним з органів мовлення, який гарно впливає на кору головного мозку, та стимулює розвиток мислення та мовлення.

2.2. Діагностичний аналіз стану дрібної моторики та її розвиток у дитини дошкільного віку

Спочатку дослідження ми підготували всі необхідні матеріали для проведення двотижневого експерименту. Під наше керівництво був даний хлопчик трьох років с затримкою мовлення. Хлопчика звати Іван, на початок експерименту, в нього було зафіксовано: не вміння тривалий час тримати олівець, відмова від ігор с маленькими кубиками, та нездатність самостійно приймати їжу лише з допомогою батьків та вихователів.

Даний дослід проводився протягом двох тижнів, по п'ять днів на тиждень. В цьому дослідженні ми хочемо перевірити, як буде розвиватися моторика під час виконання вправ та ігор, та з'ясувати, яка з методик краще впливає на її розвиток, ігри с предметами, чи активна гімнастика рук та пальців.

Кожного дня спочатку експерименту ми грали с дитиною по одній чи дві гри та спостерігали за її настроєм, якщо їй це набридало, ми закінчували заняття. Перші заняття були не довгими, по 2 – 5 хвилини на одну гру, чи вправу. Наступні заняття тривали до 20 хвилин.

День 1

Дитина в доброму настрої, але вона не досить добре нам довіряє, тому ми спочатку намагаємося з нею подружитися. Ми пропонуємо їй погратися з нами, та даємо їй іграшки й починаємо гратися разом з нею. Під час гри с іграшками, ми постійно розмовляли с дитиною. В нас вдалося встановити з неї контакт, дитина тягнулась до предметів та звуками намагалася попросити ту чи іншу іграшку, також взаємодіяла з нами давала нам іграшки, та приймала їх коли ми повертали їх йому. Тому в нас перший день досліду був для знайомства. Заняття тривало близько 20 хвилин поки дитині не стало нудно. Але ми дізналися, що дитина може тримати предмети (машинки), но вона не може довго її тримати, тому більшу частину часу він її лише штовхав.

День 2

Дитина прийшла до нас с піднесеним настроєм, вона хотіла швидше почати с нами грати. Ми спробували запропонувати їй пограти с пластиліном. Іван спочатку не хотів грати с пластиліном, але ми показали йому, що с пластиліну можна робити різні фігури, це зацікавило його і він намагався повторювати за нами, але в нього це погано виходило, тому ми почали допомагати йому. Ми брали його руку і положивши пластилін на стіл, його долонею почали розкатувати кульку. Коли пластилін став більш м'яким то ми положили кульку в його долоні, і допомагали йому розминати пластилін його пальчиками. Разом з дитиною в нас вдалося зробити сніговика. Івану сподобалось працювати с пластиліном, і він захотів забрати сніговика додому. Ми с радістю віддали йому фігурку на цьому заняття було закінчено. Займалися ми з хлопчиком близько 15 – 20 хвилин.

За цей день нам вдалось провести одну вправу на розвиток дрібної моторики. Дитина була задоволена заняттям, що покращить його ставлення до гри с пластиліном. В результаті чого дитина може проявити інтерес до самостійної роботи с пластиліном, що гарно вплине на моторику рук дитини. Під час заняття дитина постійно вигукувала всякі звуки намагаючись щось сказати.

День 3

Сьогодні Ваня був не дуже в хорошому настрої, здавалося, що він хотів спати, був трохи загальмований. Тому ми вирішили провести спокійне заняття. Ми дали Івану листи та фарбу і попросили його помалювати пальчиками. Спочатку він не зрозумів, що саме ми від нього просимо, тоді ми почали показувати, а він повторював за нами. Настрій малюка покращився. Ми допомагали йому малювати кожним пальчиком та всією долонею. Також ми дивилися щоб він не забруднився. Через 10 хвилин він втомився. Ми вирішили, що на сьогодні досить та закінчили заняття. На занятті дитина була спокійною і весь час мовчала.

День 4

Сьогодні Іван прийшов до нас радісний. При зустрічі почав махати рукою та вигукувати звуки схожі на «привіт!». Ми вирішили перед вихідними провести хоча б дві гри «Баловане кошенятко» та «Камінь, ножиці, папір». Ми почали с «Балованого кошенятка», трішки розмотали клубочок ниток та показали йому, що робити дитина біля двох хвилин катала клубок періодично змінював руку. Після того як клубок повністю був розпущений, ми попросили Ваню змотати його, але в нього це не вдавалося, тому я змотував, а хлопчик тримав нитку перебираючи її руками. Потім ми перейшли до наступної вправи. Ми розповіли дитині правила гри, в нього спочатку не виходило, але трішки по практикувавшись він трішки зрозумів як грати. Він ставив тільки камінь та папір, ножиці в нього погано виходять. В нього майже не загинаються безіменний та мізинець. Тому ми зробили йому масаж рук. Потім спробували ще раз зіграти в камінь, ножиці, папір цього разу в нього краще згиналися пальці рук. Пізніше він стомився . На цьому ми закінчили заняття. При прощанні дитина нам помахала рукою, але не видала не якого звуку. Але під час уроку постійно начебто намагалася щось сказати.

День 5

З дитиною ми не бачились пару днів, але перед вихідними ми попросили батьків робити вправи по типу: ліплення пластиліну, малювання та вирізання с паперу. Іван с нами привітався таким як раніше вигуком. Цього разу ми хотіли виконати разом с хлопчиком вправу «складання, розкладання», у нас була матрешка, маленькі та великі кубики, і дитяча гра піраміда. Ми запропонували Вані розкласти та скласти матрешку. Дитина добре справилася с цим завданням. Потім ми дали йому кубики та попросили його скласти великі кубики класти окремо, маленькі також окремо. В нього виникали невеликі труднощі, але з нашою невеличкою допомогою він виконав це завдання. Після чого ми виконали фізкультхвилинку для пальців рук. Коли ми запропонували дитині гру

«піраміда», вона почала не охоче робити це завдання, тому щоб дитина не перевтомлювалася, ми вирішили залишити цю гру на наступний раз. При прощанні дитина змогла сказати нам: «Пока». Це було перше слово яке сказав хлопчик окрім слів: мама, папа, баба, дай. Це показало, що робота з дрібною моторикою добре впливає на дитину.

День 6

Дитина була в поганому настрої, тому нам не вдалося провести продуктивне завдання. Він не хотів гратися і все робив якогось ентузіазму. Ми намагалися продовжити вправу с пірамідою, але дитина відмовилась робити її, тому ми дали їй маленькі машинки, олівці та папір. Ваня взяв машинки роздивився їх і поклав. Ми спробували його розвесилити, але без успішно. Хлопчик взяв долею олівця та малював хаотичні лінії. Через 5 хвилин малювання йому стало нудно. Тоді ми вирішили не змушувати дитину щось робити щоб вона не відчувала поганих почуттів до нашого навчання. На цьому закінчилося заняття і дитина навіть не хотіла прощатись.

День 7

Іван прийшов в більш менш доброму настрої, тому ми вирішили погратися с пластиліном, через те, що йому це дуже сподобалось минулого разу та й говорили, що коли вони були вдома Іван надавав перевагу саме цьому виду роботі, але цього разу ми взяли не пластилін, а багато солоного тіста. Хлопчик здивувався коли побачив миску с тістом. Він навіть зрадив тоді ми зрозуміли, що йому найбільше до вподоби саме ігри с пластиліном та тістом. Ми дали йому завдання відривати від тіста шматочки й робити маленькі кульки. Дитині було важко відривати шматочки від тіста, але вона впоралася. Під час роботи дитина промовляла різні звуки та навіть зв'язала два слова «ляля дай». Потім ми с дитиною розкатали кульки на фігурки в формі морквинок, після чого по дитині було видно, що вона трішки втомилася працювати ручками. Коли дитина уходила вона сказала нам: «Пока».

День 8

Хлопчик прийшов до нас в хорошому гуморі. Ми відразу запропонували дитині продовжити те на чому ми вчора зупинилися. Після ліпки маленьких морквинок, ми вирішили, що буде добре їх розмалювати фарбою, ми дали дитині кісточку та фарби. Ми намагалися навчити дитину тримати кісточку трьома пальцями. Він зумів примати кісточку пальцями, але в нього це погано виходило вона постійно випадала, але він самостійно брав її пальцями та розфарбовував через 3 – 4 хвилини дитина положила кісточку та взявшись за руку сказала слово схоже на «більно». Ми зрозуміли, що для першого разу правильного тримання кісточки для дитини яке не вміла цього робити цілком достатньо 3 – 4 хвилини такої роботи. Ми зробили дитині масаж рук щоб зменшити напруженість в руці. Після чого ми закінчили наше заняття.

День 9

Дитина с нами привіталася, була в гарному настрої. Батьки дитини сказали, що дитина почала інколи повторювати слова за ними, на що ми відповіли щоб батьки займалися с дитиною кожного дня, але не примушували дитину щось робити тоді результат буде гарантовано. Ми після заняття дали їм список вправ які можна виконувати з дитиною кожного дня.

На занятті, ми вирішили пограти в гру «піраміда» ми дали дитині пластмасові кільця та ось на яку дитина повинна за розміром зробити піраміду. В Івана не виникло проблем з цією грою, він с першого разу зібрав піраміду. Ми після того як він збирав її, ми розбирали, і тільки два рази він помилився з кільцями, які знаходились посередині піраміди. Після чого ми вирішили перейти до наступної вправи «баловане кошенятко». Минулого разу в дитини не виходило змотати клубок, тож ми вирішили перевірити, чи зможе він зробити це зараз. Хлопчик успішно розмотав клубок. Було прийнято рішення, що перед тим як він почне змотувати клубок, ми зробимо масаж для пальців. Після масажу дитина взялась

змотувати клубок, і цього разу дитина не впевнено, але вона виконала завдання після чого вона була дуже радісною, і коли ми вигукнули «ура» дитина повторила за нами. Взагалі дитина протягом всього уроку видавали звуки. На цьому заняття закінчилося.

День 10

Дитина прийшла радісною, привіталася, та хотіла як можна швидше почати. Ми дали їй піпетку та два стакани води, одну с фарбою, а іншу з чистою водою, ця вправа називається «зафарбуй воду». Ми показали дитині як потрібно тримати піпетку, та як нею користуватися. Після чого вона намагалась виконати завдання, але їй було тяжко тримати піпетку та набирати в неї воду, але пару разів в неї вдалося це зробити. Він дуже радів, коли краплина с фарбою зафарбовувало в чашці воду. Но спостерігаючи як йому не легко це робити ми вирішили зупинити та виконати схожу вправу яка називається «губка». Дитині дали губку та дві мисочки з водою між якими стояла таця. Розповіли та показали як потрібно працювати з губкою. В цій вправі використовується вся долоня тому ця вправа була трішки легшою. Іван без труднощів почав виконувати вправу, но в нього постійно вода капала на тацю, тому коли він закінчив с мисочками, ми попросили його зібрати воду з таці та також перенести її в мисочку, що в нього добре вдалося. На цьому заняття закінчилося. Коли мама сказала йому: «Що треба сказати? Скажи дякую», дитина сказала : «Дякую». Після чого ми зраділи та попрощалися с хлопчиком.

На цьому моменті дослідження було закінчено.

2.3. Розвиток та аналіз дрібної моторики у дитини с четвертим рівнем ЗНМ

Даний дослід проводиться без використання предметів, лише с використання масажу та вправ с мовним супроводом, а також пальчикові

ігри. Мета досліду дізнатися, яка з методик є більш ефективною в роботі з дрібною моторикою. Нам допомагала дівчинка, яку звали Оленка, чотирьох років, в якій спостерігається загальний недорозвиток мовлення четвертого рівня. Дослід проводився два тижні, через один день, в цілому в нас було 7 занять. Кожне заняття ми проводили 15 хвилин.

Заняття 1

Коли прийшла до нас Оленка вона сором'язливо привіталася та ховалася за мамою, тому нам потрібно було зробити так щоб дитина почала нам довіряти. Ми попросили дівчинку сісти на стілець та трішки розповісти про себе. Оленка розповіла, що любить співати, але в неї поки що це погано виходить. На запитання «чи любить вона малювати?», дівчинка відповіла: «що вона не любить малювати». На запитання: «чому?» вона просто відповіла: «що не вміє, того й не любить». В її мові були не чіткі звуки, але зрозуміти її можна. Ми сказали їй, що будемо з нею займатися і через деякий час вона навчиться краще співати. Оленка зраділа, і відразу захотіла почати займатися. Ми почали заняття с масажу її рук. Після масажу ми запитали її, які в неї враження після масажу пальців та долонь, вона відповіла, що це було не звично і трішки боляче. Після чого ми перейшли до наступної частини. Ми запропонували пограти с нами в «ладушки». Для більш цікавої гри ми запропонували дівчинці проспівати цю лічилку, і вона залюбки це зробила і ми разом з нею. Наступною вправою в нас була «стиснемо – розтиснемо». Ми пропонуємо дитині повторювати за нами, і починаємо стискати та розтискати пальці при цьому постійно рахуємо «раз, два, раз, два». Зразу після цієї вправи переходимо до наступної «молоточки», згинаємо долоні в кулачки та стукаємо одну об іншу по черзі, в цей час дитина починає повторювати за нами. Через декілька десятків секунди міняємо вправу на вправу «Потрусимо долонями», держимо руки біля грудної клітини та починаємо трусити спочатку несильно, потім сильніше, при цьому постійно говоримо «трусимо, трусимо, трусимо». Після цих прав запитуємо в дівчинки, як її

самопочуття, вона відповіла, що трішки втомилася, але хоче ще. Тому ми вирішили зіграти в пальчикову гру «Котик». Котик пухнастий («котик» зігнути вказівний, середній та безіменний пальці, залишивши великий палець та мізинчик). Вушка маленькі (поворухити мізинцем та великим пальцем). Лапи м'якенькі (скласти всі пальчики в кулачок і великим пальцем прикрити нігті). Кігті гостренькі (розтиснути кулачок та провести пальцями однієї руки по нігтях другої), та пропонуємо дитині кілька раз повторити цю вправу, при цьому віршик ми співаємо. Після цієї вправи наше заняття закінчилося. Ми запитали в дівчинки чи все їй сподобалось і чи хоче вона знову так с нами погратися, вона відповіла, що їй все сподобалось і що вона обов'язково прийде знову.

Заняття 2

Оленка була дуже радісною, коли вона прийшла до нас. Вона говорила, що дуже хотіла прийти до нас і поспівати с нами ще. Мовлення її було все ще не чітким, але здавалося, що вона говори більш впевнено чим минуло разу. Ми почали з масажу, спочатку обережно м'яли пальці, потім більш жорсткіше м'яли її долонь. Коли ми запитали її, чи сподобався їй масаж, вона відповіла, що цього разу їй було приємно. Ми розпочали виконувати вправи. Першою була «Вітання пальчиків». Беремо руку і починаємо кожним пальчиком доторкатися до великого пальця. Спочатку робимо пару разів кожною рукою, потім робимо двома руками декілька разів. При виконанні цієї вправи ми промовляли лічилочку. Після виконання вправи ми перейшли до наступної. Ми вирішили, оскільки дівчинці подобається співати то вправи ми будемо проводити співаючи. Виконуємо вправу «Падає сніжок», ми робимо плавні рухи руками, з низу до гори. Робимо цю вправу близько сорока секунд до хвилини. Потім міняємо вправу на «Стираємо білизну», загибаємо руки в кулачки, та тремо одну об іншу пальчиками. Та остання вправа це «Граємо на музичному інструменті», ми імітуємо гру на музичному інструменті. Після такої зарядки граємо в гру-інсценівку «Зайчик». На землі сніжок лежить

(плавно розводимо руки в боки), зайчик по сніжку біжить (робимо пальчикову фігуру зайчика), мерзнуть вушка (згинаємо безіменний палець та мізинець), мерзнуть лапки (трусимо всіма пальчиками), бо без валянків (утворити мисочку долоньками) та шапки (положити руки на голову, так щоб пальці однієї руки торкалися пальців іншої). Повторюємо декілька разів. На цьому заняття закінчилося дитина була в доброму настрої.

Заняття 3

Дитина прийшла в доброму настрої, вона була рада нас бачити. При привітанні дівчинка чітко сказала «добрий день». Ми зраділи, тому що, до цього дня вона не чітко говорила ці слова. Почали наше заняття с масажу. Після нього ми запропонували дівчинці самій зробити масаж, але не рук, а спини. Для цього ми попросили маму дівчинки допомогти нам. Мама дівчинки залюбки допомогла, вона лягла на канапу. Ми почали робити масаж «рельси та шпали». Спочатку ребром долоні проводимо по спині, потім пальчиками легко стукаємо па спині, збираємо всі пальці в купу, та також стукаємо легко по спині, робимо кулачки та давимо на спину, потім знову стукаємо пальчиками по спині, та легко тиснемо долоньями. Під час масажу ми робимо всі рухи разом з дитиною та промовляємо віршик. Після масажу просимо дівчинку, іноді робити дома масаж своїм рідним. Та переходимо до наступної гри – інсценівки «Зайчика злякалися». Ми ходили по гриби (двома пальчика вказівним та середнім, по черзі перебирати по столу, імітуючи ходьбу). «Гриб» - положити на кулак долоню), зайчика злякалися («зайчик»). поховалися за дуби («дерево» - долоні з'єднати та поставити пальці хрест на в хрест), розгубили всі гриби (двома долоньями зробити нібито книжку, та трішки зігнути пальці щоб одержався кошик). потім засміялись, зайчика злякались!. Тут урок закінчився.

Заняття 4

Сьогодні дівчинка була в похмурому настрої. Тому ми вирішили сьогодні провести заняття трішки спокійніше. Почали як завжди с масажу пальців, по дівчинці було видно, що це її розслабило. Після цього ми

почали робити вправи, але сидячи, та під рахунок. Ми зробили вправу «молоточок», одна рука розкрита в долоні, а друга с виставленим вказівним пальцем, та стукаємо в центр долоні вказівним пальчиком. Потім робимо наступну вправу «бігун», імітуємо біг вказівними та середніми пальцями. І на кінець робимо вправу «слоненя», всі пальці крім середнього ставимо на стіл та переступаємо ними. Виконуємо коротеньку гру «їжачок». Їжачок – хитрячок голочки гостренькі («їжачок» – долонь поставити разом, пальці перехрестити до кінця, великі пальці до себе, та поставити пальці на стіл, тими пальцями, які вгорі, порухати ними), ось грибки під дубком (робимо пальчикову фігуру дерево), він збирає маленькі. В Оленки трішки піднявся настрій. Заняття закінчилось.

Заняття 5

Олена прийшла в доброму настрої. При промовлянні слів, вона почала чіткіше вимовляти слова, саме на видиху. Тому в кінці уроку ми вирішили провести масаж, який трішки тренує легені. Провели масаж рук. Потім перейшли до вправ. Підспівуючи ми почали виконувати вправу «барабанщик», в повітрі або постолі, вказівними пальцями, або всією долонею барабанимо. Виконуємо вправу «гра на музичному інструменті». Та після неї робимо вправу «млинок», стиснувши долоні в кулачки, робимо кругові оберти друг над другом. Переходимо до масажу. В цьому масажі, ми використали горішок. Ми даємо їй горішок та розповідаємо дитині казку. Впав з дерева через сильний вітер(Дитина повинна сильно подути, щоб горішок трішки покотився). Горіх покотився та зустрів хлопчика та дівчинку, які почали з ним гратися. Діти ховали горішок в долоні й знаходили його(вона бере горішок, та стискає його в долоні та розтискає). Катили горішок на карусель (кладе горішок на стіл, та рукою накриває його, та починає робити рухи в перед, назад, або робити рухи по колу). Каталися с гірки (кладемо руку на стіл так, щоб утворилася невелика гірочка, та котимо горішок по ній). Повторюємо так кілька разів, кожною рукою. Після цього заняття закінчилося.

Заняття 6

Дитина прийшла до нас дуже радісною. Здається, що с кожним разом, вона приходить все с кращою промовою чим було до цього. Тому можна сказати, що уроки дають свій результат. Цього ми вирішили навчити дитину самостійно робити масаж для пальчиків. Спочатку однією рукою розминаємо пальчики, потім другу, після пальчиків, беремо і натискаємо на долонь однієї руки, великим пальцем на центр долоні. Так масажуємо по хвилині на кожній руці. Потім масажуємо пальчиками, ямочки, які знаходяться між кісточками, також по хвилині на кожній руці. Так повторювати декілька разів. Тепер приступаємо до виконання вправ. Робимо вправу «Потрусимо долонями», потім «Стиснемо – розтиснемо», та «Падає сніжок». Та переходимо до гри – інсценівка «Сорока»(треба вказівним пальцем водити по долоні, до пальця, та загибати пальці, коли вказівним пальцем торкається другого, під віршик).

Сорока – білобока

Кашу варила,

Діточкам давала.

Цьому дала,

Цьому дала,

Цьому дала,

Цьому дала,

А цьому не дала:

Ти дрова не рубав,

І води нам не давав,

Ти і піч не натопив,

І нічого не поїв.

Та після цього віршика ми закінчили заняття [9].

Заняття 7

В останній день заняття Оленка була трішки засмучена. На цьому уроці ми хотіли перевірити, що запам'ятала дівчинка за весь цей час. Тому

як завжди почали с масажу, але вже с самостійного. Дівчинка самостійно зробила собі масаж без наших вказівок. Потім сказали їй, що зараз вона буде показувати нам вправи, рахувати та співати, а ми будемо повторювати за нею. Вона виконала майже всі вправи, під час пісні для розрахунку, вона чітко її промовляла. Після чого спитали її, а які ігри ти пам'ятаєшь тут вона згадала тільки дві гри це «Їжачок», та «Сорока білобока», і потім провила їх для нас. Після ми вирішили зробити її ще раз масаж рук і при цьому ми співали с нею пісню. На цьому закінчився дослід. В Оленки добре покращилася промова слів, особливо, під час того, як вона співала. Ми дали мамі дівчинки декілька рекомендацій і попросили її працювати с нею кожного дня, для кращого ефекту.

РОЗДІЛ 3

РЕЗУЛЬТАТИ ЕКСПЕРЕМЕНТАЛЬНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ У ДІТЕЙ ЛОГОПАТІВ

3.1. Результати аналізу дрібної моторики у дитини з затримкою мовлення

Ми провели дослідження і прийшли до такого висновку. Під час проведення цього досліджу, ми використовували переважно ігри з предметами. Але інколи застосовували пальчикові ігри.

При початку експерименту, дитина майже не говорила, вона могла говорити лише «мама, папа, дай, баба». Дитина вже на п'ятий день змогла сказати нове слово, «пока». При роботі з ним, ми використовували такі вправи як : гра с пластиліном та солоним тістом, малювання пальцями, малювання кисточкою, виконували вправи «зафарбуй воду» та «губка», «складання, розкладання» з матрьошкою с пірамідою та кубиками, та також вправа « баловане кошения». Нам дуже допомогло те, що під час вихідних з ним дома займалися батьки. Все це гарно вплинуло на мовлення дитина, вона почала вимовляти деякі слова, які вона раніше не говорила. Також с початку дитина с великими труднощами тримала предмети в руках, а після проведення декілька занять, вона змогла тримати кисточку і навіть набрати води в піпетку.

Тому можна сказати, що ігри с предметами добре впливає як на дрібну моторику так і на мовлення. Якщо с дитиною займатися щодня хоча б десять, п'ятнадцять хвилин на день, то на мою думку дитина зможе почати добре розмовляти в чотири роки.

Так що можна зробити висновок, що формування та розвиток дрібної моторики у дитини, в якої є затримка в мовленні позитивно впливає на неї і добре допомагає, тож можна сказати, що вправи для дрібної моторики в

ранньому віці є обов'язковими, не лише для дітей з вадами мовлення, а й для дітей з нормою.

3.2. Підсумок проведення діагностичного аналізу дрібної моторики у дитини с четвертим рівнем ЗНМ

В цьому досліді ми перевіряли чи краще впливає активна гімнастика рук та пальців, чим ігри с предметами, але під час виконання досліді ми один раз все-таки використали масаж з використанням горіху. Піддослідною була дівчинка якій було чотири роки, в неї загальний недорозвиток мови, четвертого рівня. Вона мала не зовсім чітку вимову іноді не до кінця розуміла завдання, але с часом вона менше відчувала труднощів при розмові, але при співанні в неї майже не було помилок в промовлянні слів.

Ми використовували тільки масаж рук, вправи для розробки дрібної моторики та грали в пальчикові ігри. Для дівчинки ми використовували трішки індивідуальний підхід, бо їй дуже подобалось співати ми вирішили всі вправи які виконувались під рахунок, замінювати піснями, що також краще впливало на її мовлення.

За час нашого досліді, Оленка почала менше помилятися та краще приймати нашу мову на слух, весь час який ми провели з нею вона спочатку інколи помилялася при повторі віршика за нами, але через три, чотири занятті вона чітко повторювала за нами. Окрім тих випадків коли дитина втомлювалась після вправ на розвиток дрібної моторики. В неї після вправ інколи трішки заплітався язик, але це було рідко. На останньому занятті, ми дали їй завдання провести урок саме для нас. І вона справилася добре. Лише на останньому завданні вона трішки запинаялася та плутала слова. Але якщо продовжити заняття на розвиток дрібної моторики на мою думку в неї вдасться побороти свої невеличкі помилки.

Тому ми робимо висновок, що активна гімнастика рук та пальців гарно впливає на мовлення дитини.

3.3. Загальний висновок зроблений на базі результатів

При роботі над цими дослідями, краще було б, проводити вправи с предметами, та активною гімнастикою. Це дало б нам більш кращий результат, ніж який ми маємо, але ми хотіли перевірити, який із цих методів впливає краще на розвиток дрібної моторики та мовлення.

В першому досліді ми переважно гралися та інколи виконували вправи с дитиною, в якої була затримка мовлення. Перший результат з'явився через п'ять днів. Дитина на п'ятий день сказала нове слово, яке вона до цього не говорила. А перші результати стосовно дрібної моторики в неї появились раніше, але це нам розповіли батьки дитини після другого заняття, дитині дуже сподобалось гратися с пластиліном, тому батьки подарували йому пластилін і гралися разом с дитиною майже кожного дня в вечері. Тому можна сказати, що результат був на третій день після початку дослідю.

В другому досліді ми більш використовували саме масаж, та вправи та ігри для рук. Дівчинка ходила до нас через один день, оскільки два рази на тиждень вона ходила до логопеда. Тому точно не можна сказати, чи точно всі її покращення, це саме наша заслуга, але навіть під час уроку, можна було замітити, покращення в мові. На мою думку, що активна гімнастика краще впливає на розвиток дрібної моторики та мовлення, бо під час заняття ми ретельно робимо масаж тим самим стимулюємо кору головного який відповідає за мовлення та постійно промовляємо лічилки, що також розвиває артикуляційну моторику, а це на сам перед допомагає чіткому промовлянню слів.

Тому моя думка це те що сама активна гімнастика рук більш якісно впливає на формування та розвитку дрібної моторики та мовлення дитини. Але краще буде сумістити ці два види щоб досягти найкращого результату для розвитку дитини.

ВИСНОВОК

1. В результаті аналізу було виявлено, що формування дрібної моторики починає розвиватися з першого дня народження. Дрібна моторика дуже добре впливає на пам'ять, увагу, зір, сприймання та на нервову систему. Тому для кращого розвитку дитини потрібно з нею займатися гімнастикою для рук хоч п'ять, десять хвилин на день. Якщо дитина не буде отримувати достатньої кількості уваги, в неї може виникнути порушення мовлення;

2. Проаналізувавши основні методичні рекомендації ми виявили, що в першу чергу в людини розвивається саме моторика після чого починає розвиватися артикуляційний апарат, потім починають з'являтися мовні навички. При роботі з дитиною треба займатися щодня, але на дитину не треба давити. Тренування дрібної моторики в дитини повинно проходити в комфортному для неї темпі. Лише коли дитина звикне до вправ збільшувати темп. Також головними факторами є вік дитини, настрій та її ставлення до навчання. Основні види роботи, це гімнастика пальців, ігри з предметами та активна гімнастика рук. Кожна з цих видів добре впливає на моторику рук та на мову дитини.

3. . При виконанні діагностичного аналізу стану моторики, ми з'ясували, що вправи та ігри для дрібної моторики добре розвивають не лише саму моторику рук, а й дуже сильно впливає на мовлення дитини. Після проведення дослідів ми прийшли до висновку, що краще на розвиток дитини впливає активна гімнастика рук та пальців. Тому як при проведенні вправ та пальчикових ігор, ми задіювали всі м'язи рук тим самим більше стимулюючи кору головного мозку. Також під час виконання пальчикових ігор та вправ, ми постійно виконували вправи під мовним супроводом, що також гарно впливало на артикуляцію дитини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кольцова М. М. Двигательная активность и развитие функций мозга ребенка / М. М. Кольцова. – М., 1973, – 193 с.
2. Сухомлинський В. О. Квітка сонця / В. О. Сухомлинський. – Х. : Школа, 2015. – 240 с.
4. Выготский Л. С. Мышление и речь / Л. С. Выготский. – Изд. 5, испр. – М. : Лабиринт, 1999. – 352 с.
5. Тищенко В. Як навчити дитину правильно розмовляти від народження до п'яти років: Поради батькам / В. Тищенко, Ю. Рібцун – К. : Літера ЛТД, 2008. – 128 с
6. Логопедія. Підручник. Третє видання, перероблене та доповнене. / [М. К. Шеремет, В. В. Тарасун, С. Ю. Конопляста та ін.]; за ред. М. К. Шеремет. – К. : Слово, 2014. – 672 с
7. Филичева Т. Б. Устранение общего недоразвития речи у детей дошкольного возраста. / Т. Б. Филичева, Г. В. Чиркина – М. : Айрис-пресс, 2008. – 224 с
8. Киселева В. Развитие тонкой моторики / В. Киселева // Дошкольное воспитание. – 2006. – №1. – С. 24–29.
9. Забіла Н. Сорока-Білобока / Н. Забіла. – 2009. – С. 5.
10. Галкина, В.П. Использование физических упражнений по развитию мелкой моторики пальцев рук при коррекции нарушений речи у учащихся начальных классов / В.П. Галкина, Н.Ю. Хомутова // Дефектология. – 1999. – № 3. – С. 37–38
4. 10.Власова, Ж.А. Развитие пальцевой моторики в коррекционно-логопедической работе с детьми дошкольного возраста / Ж.А. Власова // Логопед в детском саду. – 2009. – № 6. – С. 12–34.

11. Савушкина А. Г. Развитие мелкой моторики (пальчиковая гимнастика). Младшая и средняя группы. М.: Корифей, 2008.
12. Светлова И. Развиваем мелкую моторику и координацию движений рук. М.: Олма-Пресс, 2001.
13. Тимофеева Е.Ю. Пальчиковая гимнастика. Упражнения на развитие мелкой моторики: пособие для занятий с детьми дошкольного возраста. М.: Корона Принт, 2008.
14. Безруких М. М., Филиппова Т. А. Тренируем пальчики. М.: Москва, 2000
15. Диченкова А. Страна пальчиковых игр: Идеи для развития мелкой моторики. М.: Феникс, 2008.
16. Выготский Л.С. Развитие высших психических функций. - М.: Изд. АПН СССР, 1960. - 500 с.
17. Варзацька Л.О. Активізація мовленнєвої діяльності учнів // Поч. школа. – 1991. – №2. – С. 28-31.
18. Домнина Г. Б. Артикуляционные сказки- помощницы для младших дошкольников / Г. Б. Домнина // Логопед. – 2011. – №5. – С. 44 – 52.
19. Запорожец Н.А. Избранные психологические труды. 2 т, М., 1986.
20. Парамонова Л.Г. Логопедія. - СПб.: Мова, 2004. - С. 65.
21. Поваляева М.Л. Справочник логопеда. — Ростов н/Д., 2001.
22. Ткаченко Т.А. "Развиваем мелкую моторику", М. Издательство ЭКСМО, 2007.
23. Белова-Давид Р.А. До питання про медико-педагогічний комплекс // Порушення мовлення у дошкільників / Під ред. Р.А. Белової-Давид і Б. М. Гріншпуна. - М.: Просвещение, 1969 - С.74.

24. Хрестоматия по логопедии / Под ред. Л.С. Волковой. – М., 1997. – Т. 1—2.
25. Ханьшева Г. В. Практикум по логопедии. Коррекция звукопроизношения / Г. В. Ханьшева. – Ростов-н/Д : Феникс, 2006. – 96 с.
26. Томашевська Н. В. Логопедія: ігри та завдання / Н. В. Томашевська. – Х.: Видавничий дім «Пегас», 2014. – 64 с.
27. Асташина И. В. Логопедические игры и упражнения для детей / И. В. Асташина. – М. : ООО Группа Компаний «РИПОЛ классик», ООО Издат. дом «XXI век», 2008. – 189 с.
28. Вавилова А. В. Развитие мелкой моторики как средство улучшения речи // Молодой ученый. – 2014. – №5. – С. 495 – 497.
29. Лугова І. Розвиток дрібної моторики пальців рук в учнів шестирічного віку // Початкова школа. – 2008. – №7. – С. 78.
30. Краузе Е. Н. Логопедический массаж и артикуляционная гимнастика / Е. Н. Краузе. – СПб.: Корона, 2004. – С. 78.
31. Биковець Л. Л. Вплив рухів пальців рук на розумовий та мовленнєвий розвиток дитини дошкільного віку / Л. Л. Биковець // Таврійський вісник освіти. – 2012. – №2. – С. 124–131.
32. Афанасьєва Т.І. Вчити по Монтессорі (з досвіду роботи). М., МЦМ, 2006. - 48 с.